

УДК 338.1:631.3

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

І. Ясіновська, к.е.н.

Львівська державна фінансова академія

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкової економіки виникло багато нових проблем і невирішених соціально-економічних завдань, причому фактично в усіх сферах життєдіяльності людей. Сільське господарство не тільки не стало винятком, а особливо гостро відчуло ці проблеми. Особливої актуальності набули питання, пов'язані з інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва як основним способом формування стійкої системи виробництва. Практика свідчить, що тільки на основі системного оновлення матеріально-ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки, забезпечення економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників у підвищенні ефективності суспільного виробництва та поліпшенні соціальних умов працівників галузі можна вивести сільськогосподарське виробництво на шлях інтенсифікації, спрямований на інтеграцію країни у світове господарство.

Проте значне скорочення капітальних вкладень в сільське господарство призвело до руйнування матеріально-технічної бази галузі. Значна частина сільськогосподарських підприємств внаслідок недосконалої кредитної і податкової політики суттєво знизила свою платоспроможність, скоротила оборотні кошти, наростила кредиторську заборгованість. Усе це призвело до призупинення оновлення машинно-тракторного парку, погіршення його використання, що у свою чергу стало вагомою перешкодою практичній реалізації інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи інтенсифікації виробництва досліджують у своїх працях Ю. Д. Білик [1], М. М. Вітков [2; 3], Г. І. Грицаєнко, Т. М. Романюк [5], І. В. Дергач [8]. Практичні засади інтенсифікації виробництва продукції сільського господарства висвітлили у своїх працях В. Г. В'юн [4], О. І. Дацій [7], І. В. Дергач [9; 10], А. М. Стельмашук [11]. Проте в сучасних історичних умовах процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та його економічна сутність набувають щоразу більш дискусійного характеру.

Постановка завдання. Дослідити теоретичні засади інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, розглянути наукові підходи до визначення суті інтенсифікації виробництва, основні чинники, що визначають темпи інтенсифікації та основні напрями інтенсифікації виробництва продукції сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Немає єдиного підходу до визначення суті інтенсифікації виробництва, немає єдиної класифікації інтенсивних та екстенсивних чинників, показників оцінки рівня інтенсифікації виробництва, механізму її планування і стимулювання. І все це стримує інноваційно-інтенсивний розвиток виробництва продукції сільського господарства.

Проблема інтенсифікації виникає у кожному підприємстві, незалежно якої воно форми власності. У наукових колах точиться дискусія щодо визначення змісту поняття „інтенсифікація” та її цілей.

Під інтенсивністю сільського господарства Г. Грицаєнко та Т. Романюк вбачають, з одного боку, збільшення вкладень в одиницю земельної площі та на голову худоби й птиці, а з іншого – застосування нових, ефективніших засобів виробництва, кваліфікованої праці, досконаліших форм організації праці й виробництва, прогресивніших систем машин і технологічних процесів, поліпшення використання ресурсів, якісні зміни в структурі робочої сили з метою збільшення виробництва продукції високої якості й скорочення витрат на її одиницю [5, с. 132].

Як зазначає І.Деркач, „інтенсифікація – це комплексний процес розвитку аграрного сектору економіки, шлях до виведення його галузей з кризового стану” [8, с. 62].

На думку М.С.Віткова, інтенсифікація характеризує розвиток сільського господарства на основі якісного перетворення суспільного виробництва, удосконалення всіх сторін його функціонування. За умов, якщо приріст продукції здійснюється на попередній матеріально-технічній та організаційній основі, то відтворювальний процес має екстенсивний характер розвитку [2, с. 37].

Як стверджує А.Стельмащук, економічний розвиток будь-якої економічної формації можливий лише на основі науково-технічного прогресу незалежно від мотивів і сил, які рухають процес виробництва. При цьому найвищі темпи науково-технічного прогресу спостерігаються в тих економічних системах, де потяг господарюючих суб'єктів до зростання та максимізації прибутку створює умови щодо ефективного використання наукових розробок [11, с. 464].

Позитивний вплив інноваційної діяльності на економічні показники виробництва є безперечним. Більшість підприємств, що впроваджують інновації, одержують приріст продукції, підвищення її конкурентоспроможності, розширюють ринки збуту, зменшують матеріало- й енергомісткість виробництва.

Сьогодні вкрай необхідною є розробка стратегічних основ адаптованої інтенсифікації сільського господарства, спрямованої на вибір найоптимальніших напрямів соціально зорієнтованого розвитку постреформованого сільського господарства, що забезпечує стрімке підвищення його продуктивності, економічної ефективності та екологічної безпеки виробництва високоякісної продукції [9, с.81].

Розширене відтворення в агропромисловому виробництві й розвиток інтенсифікації базуються на засадах системного відновлення спожитих засобів і нарощування їх кількісного та якісного складу за організаційно-технологічного функціонування виробничо-господарських структур [9, с.78].

Під інтенсифікацією виробництва продукції сільського господарства розуміємо збільшення обсягів і підвищення ефективності виробництва, а також поліпшення якості продукції галузі на основі розширення застосування досягнень науково-технічного прогресу, а саме новітнього обладнання, матеріалів, ресурсоощадних технологій, вдосконалення форм виробництва та організації праці.

Системне оновлення матеріально-технічних ресурсів є основою розвитку виробництва продукції сільського господарства. Порушення цієї закономірності призводить до зниження ефективності виробництва та погіршення забезпечення населення продукцією галузі. Основними чинниками інтенсифікації виробництва продукції сільського господарства є механізація й автоматизація усіх виробничих

процесів, розробка та впровадження у виробництво прогресивних технологій, високопродуктивної худоби та птиці, нових наукових досягнень, ефективніших систем організації та управління виробництвом.

Дослідники доводять, що тільки постійна активізація інноваційних процесів може забезпечити оптимальний розвиток аграрної економіки в нинішніх умовах. При цьому особливу увагу слід приділити відновленню технологій і широкому використанню наукових розробок [12, с. 68].

Ми розглядаємо інновації як ресурс підвищення конкурентоспроможності підприємств, які займаються виробництвом продукції сільського господарства. Україна вступила до СОТ, а отже, аграрному ринку країни доводиться відчувати посилену конкуренцію. Тому для підвищення конкурентоспроможності виробники повинні впроваджувати у виробництво нові технології, зокрема ресурсоощадні, розвивати виробництво високоякісної продукції сільського господарства, яка була б спроможна успішно конкурувати на ринках із зарубіжними аналогами.

Основними чинниками, які визначають темпи інтенсифікації, є науково-технічний прогрес, кваліфікація, організація та якість праці, освіта, форми виробничих відносин та організації виробництва. Вони взаємопов'язані. Наприклад, нові технологічні процеси та обладнання вимагають відповідно кваліфікованих працівників. Звичайно ж, розвиток чинників інтенсифікації є важливим резервом збільшення темпів виробництва продукції сільського господарства й підвищення його ефективності.

Інтенсифікація виробництва продукції сільського господарства виражається переходом від екстенсивного розвитку до інтенсивного, а за інтенсивного ведення виробництва – до все більшого вдосконалення чинників виробництва продукції сільського господарства, що в результаті забезпечить підвищення ефективності її виробництва.

Для проведення технологічних змін у сільському господарстві й задіяння техніки нового покоління потрібні інвестиції. Слід зазначити, що основним джерелом інвестицій повинні бути власні кошти, одержані в результаті ефективної виробничої діяльності господарств, які займаються виробництвом продукції галузі. Важливим джерелом інвестицій є позичкові фінансові кошти. Проте важливо не тільки забезпечити процес інтенсифікації необхідними коштами, а й використовувати їх раціонально. Крім того, матеріально-ресурсну базу і технічне обладнання слід оновлювати новими сучасними зразками.

Отже, інтенсифікація виробництва продукції сільського господарства набуває реального змісту тільки на основі зростання обсягу капітальних вкладень у розвиток матеріально-технічної бази, її оновлення новим високоефективним обладнанням, впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Державна політика повинна визначити напрями вирішення проблеми забезпечення виробників продукції сільського господарства обладнанням для технічного переоснащення галузі. У наукових колах та у фахівців-аграрників є два підходи до вирішення цього питання. Перший полягає у закупівлі високоякісного обладнання за кордоном, другий – орієнтований на розвиток виробництва власного обладнання на інноваційній основі [7, с. 91]. На нашу думку, пріоритет слід надати другому підходу. Переваги вбачаємо у такому: розвиток машинобудування дасть змогу створити нові

робочі місця; технічний сервіс буде пристосований до вітчизняного обладнання і не залежатиме від іноземних фірм, послуги яких, як і саме обладнання, коштують недешево.

У процесі інтенсивного відтворення визначальна роль належить інноваціям. Сенса інтенсивного відтворення полягає у підвищенні продуктивності праці, що досягається вдосконаленням організації, управління, застосуванням нових технологій, досягнень НТП за незмінності залучення обсягів матеріальних і трудових ресурсів для збільшення виробництва продукції. Відповідно до сучасних поглядів інноваційний процес є основною формою втілення на практиці досягнень НТП, технологічних змін, інновацій [4, с. 411].

Інновації не тільки не суперечать ідеї інтенсифікації, а й доповнюють її. Їх слід розглядати як засіб досягнення інтенсивного розвитку. Інноваційна діяльність забезпечує інтенсивне відтворення в галузі, переводячи її на інший якісний рівень розвитку. „На сьогодні в промислово розвинених країнах основні зусилля щодо подальшого інноваційного розвитку національних економік спрямовуються на розвиток та інвестиційну підтримку сфери освіти та генерування знань” [13, с. 5].

Обмеження впровадження інновацій у сільському господарстві щодо нових видів виробництва продукції галузі полягає у неможливості виробництва принципово нових продуктів. Проте зміни у цій галузі можуть зосереджуватися на врахуванні запитів ринкового середовища, асортименті товарної продукції, поліпшенні якості продукції внаслідок використання нових порід худоби та кросів птиці.

Технологічні інновації у сільському господарстві визначаються у співвідношенні кількісних та якісних параметрів матеріальних і людських ресурсів, задіяних у виробництві, й підвищують інтенсивність використання цих чинників у виробництві продукції галузі. Під ринковими інноваціями системи виробництва продукції сільського господарства розуміємо зміни, які свідомо впроваджені й стосуються каналів, партнерів, методів, форм, умов, розрахунків у сфері збуту продукції галузі й постачання необхідних основних та оборотних засобів.

В економіці підприємства інновації поділяють на чотири види: біологічні, технічні, технологічні та хімічні. До перших належать нові породи тварин і кроси птиці з поліпшеним біологічним потенціалом й високою продуктивністю; до другого – прогресивні технології, засоби механізації й автоматизації виробничих процесів; до третього – виробничі, інформаційні та управлінські технології; до четвертого – нові засоби та методи боротьби з хворобами.

Для розробки напрямів, способів і механізмів модернізації й відтворення технічних і технологічних засобів виробництва продукції сільського господарства потрібно враховувати низку принципів, а саме екологічність виробництва, екологічнобезпечність щодо різних природно-екологічних та організаційно-економічних умов ведення виробництва продукції сільського господарства; економічність; енергоекономність; надійність технічних засобів за високих продуктивних показників; відповідність нових техніко-технологічних засобів вимогам комплексної механізації та автоматизації процесів виробництва продукції сільського господарства.

Для того щоб вирішити проблему знешкодження й повної утилізації відходів тваринництва, потрібно провести технічну модернізацію сільськогосподарських підприємств так, щоб кількість відходів зменшувалася, а їх якість відповідала певним

стандартам; правильно підібрати рішення для утилізації й знешкодження посліду, підстилки і стічної води, при цьому потрібно врахувати екологічну небезпеку відходів і вірно оцінити екологічні переваги повної утилізації відходів.

Висновки. Ефективна науково-технологічна та інноваційна політика сприятиме підвищенню продуктивності праці в галузі й конкурентоспроможності продукції сільського господарства.

Для проведення технологічних змін у сільському господарстві й задіяння техніки нового покоління потрібні значні інвестиції. Інтенсифікація виробництва продукції має бути економічно обґрунтованою.

У здійсненні інтенсифікації на інноваційній основі необхідно акцентувати увагу на екологічній безпеці та енергоекономності виробництва високоякісної продукції сільського господарства.

Бібліографічний список

1. Білик Ю. Д. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва в Україні на інноваційній основі / Ю. Д. Білик // Основні напрямки високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – С. 361-369.
2. Вітков М. С. До теоретичних і методологічних засад інтенсифікації аграрного виробництва / М. С. Вітков // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 33-37.
3. Вітков М. С. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва в перехідний період до ринку / М. С. Вітков // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 17-20.
4. В'юн В. Г. Специфіка впровадження інновацій в сучасному аграрному виробництві / В. Г. В'юн // Основні напрямки високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К. : ІАЕ УААН, – 2002. – С. 410-416.
5. Грицаєнко Г. І. Соціально-економічна сутність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва / Г. І. Грицаєнко, Т. М. Романюк // Економіка АПК. – 2006. – № 4. – С. 131-134.
6. Горбачов В. Еволюція та сучасний стан наукових уявлень про інтенсифікацію виробництва / В. Горбачов, О. Гурченков // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 53-59.
7. Даций О. І. Розвиток інновацій у птахівництві / О. І. Даций, О. О. Кузнецов // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 89-93.
8. Дергач І. В. Економічна сутність та напрями розвитку інтенсифікації аграрного виробництва / І. В. Дергач // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 61-63.
9. Дергач І. В. Пріоритети розвитку інтенсифікації сільського господарства / І. В. Дергач // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 78-81.
10. Дергач І. В. Інвестиційне забезпечення розвитку інтенсифікації сільськогосподарського виробництва / І. В. Дергач // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 92-95.
11. Стельмашук А. М. Комплексна інтенсифікація АПК на інноваційній основі / А. М. Стельмашук // Основні напрямки високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – С. 463-469.
12. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68-72.
13. Чеберкус Д. Системні підходи до державного регулювання інноваційного розвитку України в умовах глобалізації / Д. Чеберкус // Економіст. – 2007. – № 9. – С. 4-6.

Ясіновська І. Особливості та проблеми інтенсифікації виробництва продукції сільського господарства

Досліджено теоретичні засади інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Розглянуто наукові підходи до визначення суті інтенсифікації виробництва; основні чинники, що визначають темпи інтенсифікації; основні напрями інтенсифікації виробництва продукції сільського господарства.

Ключові слова: інтенсифікація, інновації, сільське господарство, екстенсивний розвиток, інтенсивний розвиток.

Yasinovska I. Features and problems of the agricultural production intensification

The article is devoted to the research of theoretical foundations of the intensive agricultural production. The scientific approaches of the essence determination of the intensification of production; basic factors, which determine the rate of intensification; main directions of the agricultural production intensification are examined.

Key words: intensification, innovations, agriculture, extensive development, intensive development.

Ясиновская И. Особенности и проблемы интенсификации производства продукции сельского хозяйства

Исследованы теоретические принципы интенсификации сельскохозяйственного производства. Рассмотрены научные подходы к определению сущности интенсификации производства; основные факторы, определяющие темпы интенсификации; главные направления интенсификации производства продукции сельского хозяйства.

Ключевые слова: интенсификация, инновации, сельское хозяйство, экстенсивное развитие, интенсивное развитие.